

991130

BANKÜGY.

IRTA

TREFORT ÁGOSTON.

PESTEN.

NYOMTATTA LANDERER ÉS HECKENAST.

—
1842.

BANKÜGY.

Bankügy.

I.

Hiteltörvényeink eddigi eredménye azon általános belátás, hogy bankot vagy hitelintézeteket továbbá nem nélkülözhetünk, mert e' törvények a' félrendszabályok természeténél fogva, az őket kiegészítő intézetek nélkül, a' hozatalokkor kitüzött célhoz, — hitelmegállapításhoz — minket nem vezethetnek, 's következõleg gazdasági kifejlõdésünket nem mozdíthatják elõ, a' kamatlábot le nem szállíthatják, 's a' biztosítási díjt meg nem szüntetik. De egy földbirtokra kölcsönzõ bank, vagy hitelintézetek felállításának lehetőségét az õsiség eltörlése feltételezi. — Mig ez létezik, a' nemesi jószág olly bizonytalan tulajdon, hogy hosszú idõre pénzt reá nem kölcsönözhetni. Az õsiség azon lidércz, melly egész hazánkat kinozza, 's Damocles kardja gyanánt a' birtokost szünet nélkül fenyegeti. Ha a' jószág régi zálog, mellynek kiváltási õszvege

mostani értékének alig egy tizedét teszi, 's kiváltatik, mi marad a' hitelezőknek? Nyujthat-e a' fundus instructus elegendő biztosságot? Illy viszonyokban bankunk, melly földbirtokra kölcsönözend, nem lehet, de hitelintézeteink sem lehetnek, mert hitelintézet földbirtokosok egyesülete, melly közbenjárul a' hitelező 's adós közt, ki ez egyesületnek tagja, 's mellynél a' tagok in solidum lekötelezik magokat. A' tulajdon és igazságkiszolgáltatás állapotja, 's a' pénz dolgában nálunk uralkodó kétes becsület mellett jót álland-e az egyik birtokos a' másikért? Illy hitelegyesület tagjai tehát csak azon birtokosok lehetnének, kiknek másokhoz képest pénzre legkevesebbé szükségök van, azok tudnilik, kiknek nagy investitióik vannak, 's kiknek jellemében bizni lehet; de nem hihető hogy még illy tagokból álló egyesület is igérvényeit (promessen) al pari eladhatná. Az ősiség eltörlésének szükségességét minden pártok elismerik, 's azt a' legközelebb teendők sorába helyezik, tudván hogy honunk termeszto' ercje e' nélkül tovább is szunyadand, hogy anyagi érdekeink — honunk e' fontos érdekei — nem fejlődhetnek, és hogy épen azért nemzetünk szellemi érdekei sem nyerhetnek szilárdabb alapot.—Értekező a' banknak hitelintézetek felett az elsőséget adja, 's pedig, mert 1ször, a' bank a' kereskedésnek 's földmívelésnek egyszersmind segéd kezét nyujtand. 2szor, a' tőkepenzesek hajlandóbbak leendnek

tőkájöket bank-részvényekre, mint hitelintézetek igérvényeinek vevésére fordítani. 3szor a' földbirtokos érdekében fekszik pénzt nemcsak hosszú időre 's olcsó kamatra kapni, de egyszersmind a' solidaritas minden veszélyeitől mentve. 4szer a' bank legbiztosabb eszköz külföldi pénzeket honunkba csábítani. — Bankok eredetöknél fogva kereskedési intézetek, de hogy mozgonynyá válhatnak, melly kereskedést 's földmívelést egyenlőleg elősegít, látjuk a' bajor váltó- 's hypotheca - banknál. A' magyar jegybanknak is e' kettős feladatot ki kellene tűzni. Alapja csak arany 's ezüst lehet, mert bankjegyek a' pénz képviselői, a' pénz pedig az értékek általános mérője lévén, belső változhatlan értékü tárgynak kell lenni, illyennek pedig kitünő miségei miatt csak az arany 's az ezüst ismertetik el. Bankjegyeknek tehát aranyat 's ezüstöt kell képviselni; ellenkező esetben, azaz ha a' bank jegyeit aranyra vagy ezüstre fel nem válthatja, jegyei értékesökkenést szenvedhetnek. De habár több esetben bankjegyek, a' bankok drága érczeni fizetésök megszüntetése után is teljes értékkel a' forgásban maradtak, a' bankok 's papirospénz történetei nézetemet, — mellynél fogva a' bank alapjának ezüstnek 's aranynak, a' jegyeknek pedig mindig azokká válthatóknak kell lenni, — elegendőleg igazolják, mert valahányszor akár társaságok jegyeket; akár pedig a' status papiros-pénzt bocsátott ki, mellynek drága érczek-

keli beváltására nem köteleztethetett, e' szabadsággal visszaélés történt. A' leköteleztetés tehát: bankjegyeket mindig pengő pénzzé váltani az egyetlen mód, a' bankjegyek keletén túli kibocsátásának akadályozására. Mennyi leend a' magyar bank alapja? Én nem hiszem hogy volna honunkban valaki, ki az e' kérdés megfelelésére szükséges adatokkal bírna, 's minden tehetségei 's fáradozása mellett ez adatok birtokába jöhetne. A' dolog pedig nagyon fontos, mert korántsem közönös a' pénzcirculatiót öt vagy ötven millióval szaporítani. A' nemzeti productionak és kereskedésnek egyenlő lépéssel kell haladni a' forgásban levő pénz mennyiségének szaporodásával, mert mihelyt több pénz van forgásban, mint sem a' productio minden águ czikkeinek egymásközti kicserélésére, 's a' külföldi kereskedés normalis állapotjában követel, a' keringésben levő pénznek egy része felesleges, 's ha arany vagy ezüst kimegy a' külföldre, ha papirospénz mint azon 90 — 200 millio mellyel a' magyar Law-k az országot elakarják árasztani, értékcsökkenést szenvedend. A' bankalap nagyságának meghatározására szükséges tudnunk: 1ször mennyi arany 's ezüst pénz, 's mennyi bécsi bankjegyek circulálnak honunkban. 2ször mennyit tesz ki- 's bevitelünk. 3ször mi azon földbirtok értéke, mellyre a' bank kölcsönözend, mennyi teher fekszik rajta, mennyit lehetne e' jószágokba laszonnal beruházni, 's mennyivel nőne

minden ovatosság mellett előkerülhető veszteségek pótlására 5 száztól fog fizettetni. E' kölcsönzéseket amortisatio-tárral össze lehet kötni, 's az adósságot a' rendes kamaton kívül fizetendő egynek száztóli éves fizetése által 42 év alatt letisztázni. A' bank az adósság letisztázására fizetett kamatot az alapítására felvett kölcsön részenkénti visszafizetésére, vagy pedig alapjának nagyobbítására fordíthatja. Ha a' bank alapja 10,000,000, e' tőkének két harmadát a' földbirtokra hosszú időre bankjegyekben kölcsön adhatja.

2szor. Váltókat fog leszámítolni, mellyek legfelebb 3 hónap mulva fizetendők, 's három biztos ház kezességével el vannak látva..

3szor. Kölcsön adand zálogra szinte csak három hónapra, 's pedig maga részvényeire, status papirosokra, 's más részvényekre; de mindig legalább 25 száztól keleten alól, drágaságokra. Árukra 's természetményekre értékök egy harmadát előlegezheti. Ha e' zálogok kiváltásának ideje eltelik, el fognak adatni, 's az adósságot felülmuló érték az adósnak kiadatik.

4szer. Üzheti ezen kívül mindazon működéseket, mellyekkel most a' bankok általában, nevezetesen a' bécsi bank, uj szabályainak 11. §a szerint foglalkozik. —

Mennyi bankjegyet bocsáthatna ki a' magyar bank a' nélkül, hogy a' pénzcirculatio 's az előállítás 's kereskedés közti szükséges arány meg-

e' beruháztatások következtében a' természet. 4er magunknak bank dolgában tapasztalásunk nem lévén, elmellőzhetlen külföldi pénzintézeteket 's pedig részletesen 's gyakorlatilag ismernünk. A' bank dolgában kiküldendő országos választmánynak tehát, ha sikerrel munkálkodni akar, ez adatokat 's ismereteket meg kell szereznie. Általános szabályul pedig felállíthatni, hogy a' bankműködések inkább kisebb alappal kezdessenek meg, mellyet évről évre nagyobbíthatni, mint ollyannal, mellynek mozgásba tétele jövedelmezés miatt a' szükséges arányt az előállítás 's kereskedés nevedése, 's a' pénzmennyiségnek szaporítása közt megzavarhatná, 's a' pénzértékének csökkenését, 's más tárgyak árának tetemes nevedését okozhatná.

Mi módon lehetne a' Magyarországbán felállítandó bank alapját megszerezni? Részvények 's nemzeti kölcsön által. Ez utolsó mód motiválására szabad legyen a' Fogarasy bank-ról „Századunk“-bani értekező figyelemre méltó, 's igen gyakorlati észrevételét idéznem: „Azon magányosak, kik a' bank alapításnál részt vehetnek a' capitalisták; de ezeknek tőkéje a' nagy birtokosnál van. Ha nemzeti bank valóságosan fenálland, és ez nem, 6, 8, vagy épen 11 száztólit ígér 's ad, hanem csak ötöt osztalékul vagy kamatul részvényeseinek, ha nyujt biztosságot vagy kezességet, ehhez járulván azon kellemes körülmény, hogy a' bankrészvények kész pénzt

képviseelvén, minden szempillanatban azzá változtathatók, kérdezzük, nemde természetes, hogy a' capitalisták serege a' bankhoz tódul és a' birtokosnak felmondja tőkét, ki az igaz, 6tot fizet száztól, de az említett két jót, a' teljes biztosságot, 's a' könnyü pénzzé változtatást nem nyújthatja neki. Mi következik ebből? A' rövid utoni megvétel, a' birtok árverése, 's így segítenénk azon birtokoson, kiről most mondjuk, hogy az uzsorások martaléka. — A' bankalap felének megszerzése a' külföldről nemzeti kölcsön útján birtokosinkat meg fogja menteni e' veszélytől. A' banknak tehát alapja e' felével a' részvények befizetése előtt kölcsönzéseket földbirtokra hosszabb időre kell kezdeni. Ha a' fentemlített még kinyomozandó adatokból kiviláglanék, hogy a' magyar bank p. o. 10,000,000 forintnyi alappal haszonnal működhetik, ötöt részvények, ötöt pedig nemzeti kölcsön által külföldről szerezhetheti. Ha az alap felére esendő jövedelem a' kölcsön kamatját fölülmulja, ez összeveg nemzeti czélokra használtathatik. —

E' bank működései lehetnek :

1ször. Kölcsönzés földbirtokra hosszú időre. E' kölcsönöktől fizetendő kamat egygyel száztól nagyobb leend, a' bank alapítására tett nemzeti kölcsöntől 's a' részvényeseknek fizetendőnél, így ha négygyel száztóli kamattal kölcsönt tesszünk, a' bank által földbirtokra hosszabb időre adott tőkéktől, kezelési költségek 's netalán

zavartatnék? Általában el van ismerve, hogy minden bank beváltási kötelességének mindig eleget tehet, ha a' forgásban levő jegyeinek egy harmada pengő pénzzel, a' többi pedig más biztos értékekkel, vagy értékeket képviselő tárgyakkal, pénzzé könnyen válthatókkal fedezve vagyon. E' szerint a' magyar bank 10 millio alappal $6\frac{2}{3}$ m. földbirtokra hosszabb időre kiadván, a' többi utakon $23\frac{1}{3}$ m. bocsáthatna ki a' nélkül, hogy jegyeinek beváltása iránt zavarba jöhetne. — Erre nézve két kérdés támad, 1ször valljon képes leend-e a' bank $23\frac{1}{3}$ m. váltóleszámítás, zálogkölcsonzés, 's áruk és természetményekre előlegezés által a' kerítésbe hozni? 2szor ha képes leend, tanácsos-e ennyi bankjegyet kibocsátani? Az első kérdésre határozott választ csak az adhatna, ki a' többször említett adatokkal birna. A' második kérdésre nézve véleményünk következő. Ha a' bank alapjának egyik fele honi tőkepénzesektől, másika a' külföldről jőne, 's a' magyar bankjegyek a' jelenleg a' Századunk Fogarasi bankrólí czikke szerint Magyarországbán forgásban levő 25 m. bécsi bankjegyekből — nem erőszakos rendszabások által, mellyek pénz 's hitel dolgában mindig megghiusíttatni szoktak, nem megyei határozatok 's hazafiuság által a' mint azt némelly jámborok hiszik, hanem a' dolog természete által, öt milliót p. o. kizárhatna, — a' magyar bank — ezen öt milliót 's a' honi tőkepénzesek által a' bank meg-

alapítására letett 5 m-ot, összesen 10-ot leróva — a' keringési eszközök mennyiségét 20 millióval szaporítani fogná. Ha tudnók, mennyi pénz kering jelenleg Magyarországon, mennyi fog e' 2 millióból termékenyen, 's mennyi pusztá emésztésre fordíthatni, tudhatnók egyszersmind ezen pénzsza-
porodás positiv következményeit is. Nebenius*) szerint az austriai birodalomban 350—60 m. p. f. van circulioban drága érczekben. Tegyük fel példaként, hogy ebből 75 m. Magyarországra es-
nék, mihez 25 millio bankjegyekben járulván, — a' keringés eszközeinek mennyisége a' magyar bank által egy ötöddel szaporodnék. Ha ez a' nélkül történnék, hogy az előállítás és kereske-
dés egy ötöddel nevedednék, egyetlen következménye leendne az árnak felemelkedése egy ötöd-
del, úgy hogy mit előbb 10 forinton vettünk, 12-be kerülend. Ha ezen árnövekedés minden osztályo-
kat egyenlően afficiálna, mitsem mondanánk elle-
ne, de a' dolgozó osztály épen az utolsó, mellynek bére felemelkedik, ezenkívül a' status, a' tőke-
pénzesek 's mindennemű tisztviselők tetemesen vesztendnek, 's zavar keletkezik a' birtok 's vásár viszonyaiban, a' nélkül, hogy a' nemzeti vagyon növekednék, 's a' nemzet jólléte gyarapodnék.

---

*) Deutsche Vierteljahrs-Schrift. Nr. 13. Ueber die Schwankungen des circulirenden Mediums in Europa und deren Einfluss auf die Geldpreise der Dinge in den letzten fünf Decennien.

Azonban a' gazdaság olly bő forrásival ellátott honban mint Magyarország, 's azon idő küszöbén hol az ipart 's kereskedés kifejlődését gátló institutiok el fognak távolíttatni, az előállításnak 's kereskedésnek nőni kell; mérsékelt mennyiségű jól alapított bankjegyek kibocsátásának tehát csak jótékony eredménye lehet; bank által, millyent mi ohajtunk, tőkétet szerezeni fogunk, 's épen a' tőkék hiánya az, mi honunkban a' nagyobb természet 's iparvállalatokat akadályozza.

II.

Az arany 's ezüst mint más természetnyek munka által nyeretnek, 's valóságos, belső nem conventionalis értékkel birnak, 's azon saját-ságaiknál fogva mellyek értéköket állandóbbá változhatatlanabbá 's kevesb kereskedési habozásoktól függővé teszik mint más tárgyakat, érték mértékké lőnek. Az évenkint nyert arany 's ezüst más czikkekért cseréltetnek ki, 's árok ugyanazon törvényt követi, mint más tárgyak, a keresés 's ajánlkozás törvényét.

A' pénzkeringésnek pedig vannak saját törvényei a' keringés eszközeinek külön neme szerint különbözők. A' keringés eszközei lehetnek 1ször arany 's ezüst, 2ször ugyanaz könnyen azzá váltható bankjegyekkel, 3ször papirospénz.

Az arany 's ezüst évenkinti előállításá — azon részit kivéve melly a' bányá honjában gyárba vagy forgásba jő — más árukéért cseréltetik ki. Ezen kicserélés által elosztatik a' világ minden honai közt, népességök, vagyonok 's kereskedésök arányában. Ez ujonan szerzett mennyi-

ség azzal, mi előbb már keringésben volt, ha a' keringés eszközei csupán arany 's ezüst, törvényeknek alá van rendelve, mellyeknél fogva a' keringésben levő aranynek 's ezüstnek a' hon előállításával, kereskedésével 's hitelével mindig arányban kell lenni, annyira, hogy csak ennek szaporodásával 's csökkenésével az aranynek 's ezüstnek mennyisége is szaporodhatik vagy csökkenhetik, más esetekben ugyanaz maradand, a' fluctuatiok e' tekintetben csak átmenők 's rövid idejűek lehetnek, mert ha rendkívüli körülmények a' drága érczeknek nagy kivitelét okozzák 's az arany 's ezüst utáni szükség általánosan éreztetik, az arany 's ezüst illy honban az árúkhöz képest igen meg fog drágulni, azaz minden más tárgyak olcsók lesznek. Külföldi árúk ez okból nem fognak behozattatni, de annál jövedelmesb lesz a' kivitel, 's e' hon egész külső kereskedése jobbra csak kivitelben 's mind addig álland, mig ez által annyi aranyat 's ezüstöt nem szerzett, hogy értéke ugyan az leend, mint más honokban, — 's más tárgyak megdrágulnak. Ha az arany 's ezüst értéke egy honban ugyanaz mint másban, nem fehetnek a' kereskedés érdekében kivitelét vagy bevitelét eszközölni. Ha ellenben az arany 's ezüst mennyisége a' hon jelen szükségeit felülmulja, értéke csökken, 's más tárgyak ára nevedezni fog, mi azonban csak rövid ideig tarthat, mert többféle czikkek drága árok miatt külföldre kivitetni megszűnnek, ellenben czikkek jönnek a' külföldről,

mellyeket rendes pénzviszonyokban nem lehetett volna behozni.

Az arany 's ezüst pénz, 's mindig azzá váltható bankjegyek keringésének szinte saját törvényei vannak. Jegybankok természetöknél fogva több bankjegyet adván ki, mint a' drága érczekből álló alapjok tesz, ha ezen az előbbi arany 's ezüst-keringés eszközeinek mennyiségét felülmuló összeg, a' productiot és kerekedést ugyanazon arányban nem szaporítandja, hasonló pengő pénzösszegnek kivitelét okozandja. — A' bankjegyek minden új kibocsátása által egyszersmind az egész világon levő pénzmenyiség szaporittatik, mint a' bányázás nagyobb sikeressége által 's csekély értékcsökkenést okoz. Tegyük fel, hogy egy hon pénzének mennyisége mind arany 's ezüst 10 milliót tesz — mi productiojához 's kereskedéséhez képest épen elegendő Jegybank jövén létre két millionyi alappal, ez összeg a' keringésből kivonatik, de külön utakon uem sokára a' bank által jegyekben kiadatik, 's a' keringés eszközeinek mennyisége ugyan az lesz mint előbb vala. De a' bank további kölcsönzések 's váltók leszámítolása által, még 2 milliót bankjegyekben boesátván ki, a' keringés eszközeinek mennyisége 12 m. leend, minek következménye pénzbőség 's az árnak felemelkedése, mert több pénz levén több vevő jövend a' vásárra, vagy a' mi egyre megy, a' vevők egy ötöddel nagyobb vevésmódokkal ellátva többet veendnek. Az ár-

nak e' növekedése valamint a' honi ugy a' külföldi czikkekre is hatand, 's bevitelöket nevelendi, 's ezt nem fedezhetni a' kivitel megfelelő növekedésével, mert a' kivitelnek csökkenni kell, az ár növekedésének következtében. A' külföld tehát a' keringésben levő arannyal 's ezüsttel mind addig fizettetni fog. mig azon két millio, mellyel a' keringés eszközeinek mennyisége szaporított, a' külföldre ki nem menend. De a' banknak e' működése, 's a' drága érczek e' kivitele ha csak tovább 's annyira nem terjed, hogy netalán kitörendő political vagy kereskedési crisis esetére, a' bankjegyek beválthatását lehetlenné tenné, a' honnak lényeges hasznot hajt, mert 2 m. terméketlen tőkét termékenynyé teszen. Azonban e' haszon csak pillanatnyi, ha e' két millióért behozott tárgyak csak terméketlenül felémésztetnek mint fényüzési vagy colonialis czikkek, állandó ellenben ha iparunk kifejlődésére, 's a' munka mennyiségének szaporítására szolgálándó tárgyakat behoztunk.

Papirospénznek, azaz drága érczekké fel nem váltható bankjegyek vagy statusutalványok kibocsátásának eredménye, a' kibocsátott mennyiségtől függ. Ha ez olly csekély volna, hogy általa azon arány, mellyben a' pénznek a' hon productiojával 's kereskedésével állni kell, meg nem zavartatnék, ugyanazon eredménye

volna, mint a' mérséklett mennyiségben kibocsátott 's pengő pénzzé váltható bankjegyeknek, azon esetet kivéve, hogy akár a' kormány, akár privat társulat, e' papirospénzt sohasem válthatná be. De ha a' szükséges arány megszűnik, 's ha a' papirospénz nagy tömegekben kiadatik, mindenek előtt a' pengő pénz kivitelét az országból fogja okozni, 's pedig következő módok által:

1szor. Pénzbőség fényűzést okozván, a' külföldi árúk bevitele növekedni fog, a' kivitel ellenben az árúk felemelkedésének következtében csökkenvén, a' bevétel pengő pénzzel fedezendő, 's mennyivel több papirospénz bocsáttatik ki, annyival több pengő pénz menend ki a' külföldre. Franciaországban a' Law-rendszer idejében a' pengő pénz eltűnt a' keringésből — de ha ez nem történik is, a' honn maradott pengő pénz mennyisége nem sokára nem felelhet meg a' bevételnek — az tehát csökkenni fog vagy, épen meg szünni, 's következménye a' megeléguetlenség érzete, 's számtalan tárgyakbani szükölködés, mellyekhez szoktunk, 's mellyeket nehezen nélkülözhetünk.

2szor. A' tőkepénzesek pengő pénzt gyűjtendnek, 's tőkéiket a' külföldön helyezendik, hol a' pénz drágább levén, tőkéik jobban jövedelmezendnek. — A' papirospénz nagy tömegekbeni kibocsátásának további következménye, a' birtok 's vásár viszonyai megzavartatása, és sok egyesek tönkrejuttatása az árak növekedése folytában. A' tőkepénzesek vagyonuk egy részétől foszthatnak meg,

mert ha az, mi elébb 40 kron vásároltatott, egy forintba kerül, a' tőkepénzes tőkájének 's következőleg kamatjainak egy harmadát vesztendi el — ez áll egyszersmind a' hosszú idejü bérlésekre nézve. Ha papirospénz status által adatott ki, 's csak devalvatio által váltatik be, minden egyes polgár vagyonának egy részét elveszti. Meg kell még említenünk azon bal hiedelmet, hogy az illy papirospénz - kibocsátások állandó pénzbőséget idéznek elő. E' pénzbőség igen rövid ideig 's csak addig tart, mig minden tárgyak ára növekedett, e' pillanat megérkezvén a' pénzbőség megszűnik, mert akkor az árak az előbbi árakhoz ugyanazon arányban lesznek, mint a' szaporított pénz a' pénz előbbi mennyiségéhez.

III.

A' mostani bankrendszer 1609ben az amsterdami bank megalapítása által vevé eredetét. E' bank drága érczek raktára, 's letételi bank levén, az arany 's ezüst pénz elkoptatásának elhárítására, a' letevő, ki aranyát vagy ezüstjét a' bankra bízta, a' bank könyveibe mint hitelező iratott be, 's e' summa felől bizonyítványt kapott. E' bizonyítványok másra átruházhatók levén, 's a' bank által az arany 's ezüst őrzéseért fizetendő esekély díj mellett beváltatván, arany és ezüst pénz gyanánt forgottak. E' módon papirospénz eredett, melly a' banknál letett érczeket képviselvén ugyan annyi biztosságot nyujtott, mint ez érczek magok 's a' váltók szállítási könnyűségével birt. Az amsterdami bank mint minden e' nemű intézet, ha annyi biztosságot nyujt, 's annyi hitellel bir, a' nagy kereskedésben forgó összeveket magához huzza, 's a' drága érczek csak külföldrei kiküldetés végett vétetnek ki. Illy bankba letett összevegek a' kereskedés habozásaihoz aránylag nőni vagy csökkenni fognak—a' bank ez össze-

gek minimumát kitudván ezt kölcsön adhatja a' felfedezés minden veszélye nélkül; ezt tevé az amsterdami bank is, a' nélkül hogy azt valaki Amsterdammak a' francziák általi elfoglalása előtt 1794. csak sejdítette volna. Az Angol bank 1694ben jöve létre, 's ez vala a' második stadium a' bankrendszer kifejlődésében. Az angol bank letételi leszámítolási 's jegybankká lön. Tőkéje 1,200,000 font sterlinget teve, 's a' statusnak kölcsön adatott, érte kapott statuskötelezvények a' bankjegyeknek alapul szolgálván. A' bank felhatalmaztatott egyszersmind a' kormánynak pénzt előlegezni 's kincstári utalványokat forgásba hozni. E' kiváltságokkal egyedárlag ellátva, a' bank tőkéje 1797ben 11,000,000 fontra emelkedett. Ezen ideig az angol közönség 's egész Europa az angol bankot olly biztosnak tartá mint az amsterdamit, azt vélvén, hogy jegyei mind drága érczeket képviselnek, 's nem is gyanítván, hogy azon pillanattól fogva, mikor azzá válthatók nem lesznek, hitelök megmaradand, 's hogy a' bankok a' keringés eszközeit szaporítván az árakat emelik. Az angol bank a' fent említett évben a' kész pénzbeli fizetéstől, az akkori események következtében a' béke helyreállásaig, parliament által felmentetett. Az angol bank jegyei e' pengő pénzbeli fizetés megszüntetésének daczára is kész pénz gyanánt tovább is elfogadtattak, 's ebből következtetett, hogy a' bankjegyek hitelének fentartására nem szükséges

hogy drága érczekre mindig felváltatassanak, csak korlátolt mennyiségben adassanak ki. De mi módon lehet e' mennyiséget meghatározni? Erre nézve egyetlen lehető biztosítás az, hogy a' bankjegyek drága érczekre állapítva 's mindig azokká válthatók legyenek, mert e' nélkül mindig felette nagy mennyiségben bocsáttatnak ki pillanatnyi jólétet okozandók, 's kereskedési 's pénz - crisiseket minden szomorú következményeikkel szüendők, 1797—1813ig Angliában a' vidéki bankok száma 900ra nőtt, 's a' váltók ez által könnyített leszámítolása nyereszkeskedési lázat szüle az ipar 's kereskedés minden ágaiban. A' kibocsátott papirospénz, már rég a' kereskedés ép szükségeihez arányban nem állván, értékcsökkenést szenvedett, míg 1813—1817 közt 240 vidéki bank fizetéseit megszüntette. A' vidéki bankok jegyeinek értékcsökkenése által, a' középponti bank jegyeinek hitele növekedett, 's kész pénzbeni fizetetését sietteté, melly aranynyal rudakban már elébb — de pénzzé verettel csak 1821ben eszközöltetett. Ez évben az angol bank privilegiuma is lefolyt 's ez által egyedárusága megszünt. Bankokat egyesített tőkével 's a' részesek akárminő számával (joint stock banks) Londontól 65 angol mértföld távolságra felállítani már 1826. engedtetvén meg, ez engedmény illy nemű bankokra nézve ha jegyeket nem bocsátanak ki, Londonra 's a' 65 mértföldnyi környékre is kiterjesztetett, 's az angol bank jegyei törvényes fizetési eszköznek

elismertettek — a' bank 's hitelzöi közti fizetéseket kivéven. — A' bank- 's hitelmüködések ez által új kiterjedést nyerének, 's a' bankok száma 's a' nyereszkesedési láz még nagyobbra nöött.

Vessünk most egy pillanatot az éjszak-amerikai szövetséges statusokra, hol az első bank 1781. jött létre 400.000 dollár tőkével. Ez intézet kevés év múlva a' kereskedés szükségének meg nem felellhetvén, 1791ben az egyesült statusok nemzeti bankja állítatott fel 20 éves privilegiummal 's 10 millio tőkével. A' részvények egy negyede pengő pénzben, a' többi statuskötelezvényekben fizettetett be. A' status két milliót irt alá, de pénze nem levén azt a' banktól kölcsön vevé, 's a' banknak se levén pénze ezen öszveg a' statusnak javára iratott. Végtére is készpénzben csak 500,000 dollár fizettetett be. Ezt számtalan apróbb bank felállítása követé az alaptőke igen csekély részének készpénzbeni lefizetésével. Bankjegyek 's hitelutalványok kibocsátása nagy tömegekben, 's különnemü hitelmüködések, melyek csak Amerikában — Europa dicséretére legyen mondva — szoktak üzetni, a' pengő pénzt majdnem egészen eltünteté a' keringésből, 's azon balhiedelem, hogy a' bankjegyeknek drága érczket nem kell képviselni, meggyökerezett. A' középponti bank ellen azonban oppositio keletkezett azon félelemből, hogy e' bank a' statushatalommal szövetségbe levén, az egyes statusok önállását 's a' szabadságot veszélyeztetheti. A'

kisebb bankok ez oppositiot leginkább nevelék, 's következtében a' középponti bank privilegiuma 1811. lefolyván, meg nem újított. De a' kisebb bankok száma ismét szaporodott, 's az ország papirospénzzel volt elárasztva. 1812-ben jöve a' háboru Angliával, a' kereskedés megakadt, 's a' bankok fizetéseiket megszüntették 's buktak. Itt ismét ugyanazon tüneményt látjuk mint Angliában — a' bankjegyek tovább is elfogadtattak -- mi onnan magyarázható, hogy a' közönségnek egy nagy része a' bankoknak tartozott. A' masachusettsi bankok azonban pengő pénzbeni fizetéseiket folytatták, 's más bankok jegyei ezekhez képest 10—25-öt száztól vesztének. De e' bankok még 1815-ben a' békekötés után sem kezdték pengő pénzzel fizetni, 's hogy erre kényszeríthessenek legjobb eszköznek egy középponti bank felállítása tartatott. Az egyesült statusok bankja 1816-ban jött létre, 's létesítéséhez a' központi kormány 7 millioval járult. Alapjának szinte csak egy negyede pengő pénzben fizettetett be. A' kormány a' statuspénzeket is e' bankban tevé le.

A' visszatérés pengő pénzbeni fizetésekhez — ezen szükségesség, melly a' bankrendszer fenntartásának *conditio sine qua non*, valamint Angolhonban ugy Amerikában is sok áldozatokba került, ez sok nyomoruságot szüle, mert a' bankok pengő pénzzel fizetni kezdvén, követeléseiknek behajtására kénytelenítettnek, a' kereskedőknek tehát kik a' banknak tartoztak, és sok egye-

seknek hitelt adtak, ezek iránti követeléseket szinte be kell hajtani, 's ime egy bukás a' másikonak sarkát éri. A' háboru 's ezen pénzzavar által ejtett sebek meggyógyulván, az egyesült státusok jóléte gyarapodott, industrialis kifejlődése tovább haladott; de nem sokára ismét, pedig már 1819-ben érkezett a' szükölködés időszaka a' papirospénz kitágulása (expansio) 's összevonulása (contractio) következtében. Ez időtől fogva 1836-ig többszerü pénzviszonyokbani habozások daczára, a' papirospénz kibocsátása, 's hitelműködések mindig élénkebbek 's az árak mindig nagyobbak lőnek, 's a' nyereszkezők dühe határt többé nem ismert — minden áruba bocsáttatott, 's ma csak megvétetett hogy holnap eladassék. E' nemű nyereszkezőseknél 's az ipar e' lázas kifejlődése mellett, a' dolgozó osztályok legkevesbet nyernek sőt vesztenek, mert az árnak felemelkedése legutoljára éri el a' munkabért — mi természetesen oppositiot szüle a' dolgozó osztályokban a' bankok ellen, 's Jackson rendszabásait idézé elő, mellyeknek azonban reménylett sikere nem volt, mert a' statuspénzek kifogása az egyesült státusok bankjából, 's helyheztetése más bankokba, valamint az említett bank privilegiumának megszüntetése, a' kisebb bankok szaporodását okozá, mellyeknél közönségesen az alaptőkének csak egy huszada fizettetett be. Már most mindenkinek volt hitele a' banknál, minden biztosítás nélkül. Számptalan részvényes társaságok

alakultak ezerféle vállalatok eszközzésére, melyek soha sem vitettek véghez, e' társaságok egyetlen czélja részvényekkel nyereszkesedés lévén. Házak, csatornák, vaspályák építettek, melyek be nem végeztettek 's mitsem jövedelmezendők. A' bankok végtére fizetéseiket megszüntették, az ipar 's kereskedés megakadt, 's ezerek kereset 's kenyér nélkül maradtak. Lássuk mi módon képződik illy nemü pénzcrisis. — A' bankok alaptőkájének egy része lefizettetvén, bankjegyek váltóleszámitolás 's kölcsönzés útján bocsáttatnak ki. A' bankjegyek pengő pénzre válthatók lévén, helyét elfoglalják. Az ember minden anyagi szükségei pénzzel kielégíthetők, ezernemü élvezetek pénzért megszerezhetők lévén — ha mind ezt papirospénzzel érheti el, utána épen olly mohón kapkod, mint arany 's ezüst után — a' bankok tehát mindig számtalan kölcsönvevőket találhatnak, főképen ha a' biztosításra nézve olly kevésbé szigorúk, mint az amerikaiak, mellyek gyakran csak képzelt alaptökével bírnak. Kiknek a' banknál hitelök van, bankjegyekkel 's pengő pénzzel gazdagon el vannak látva, többet vásárolnak 's dolgokat vesznek, mellyek megszerzésére elébb képesek nem valának. — A' dolgok árát az ajánlkozás 's keresés mennyisége szabályozván, az ajánlkozás a' keresés rögtöni növekedésével egyenlő lépést nem tarthatván, az árak növekednek, de nő egyszermind a' munkásság is, fényűzés 's kényelmek. Mindenek előtt a' kereskedői

cikkek ára megy fel, aztán a' földbirtoké, vég-
 tére a' munkabéré. Az ipar minden ágaiban gya-
 rapodik, 's a' tőkepénzesek 's az iparüző osztály
 állapotja napról napra kedvezőbb, 's mi sem vol-
 na kívánatosb ez állapotnál ha sokáig tarthatna.
 De a' bankoknak már kevés pengő pénzek le-
 vén, a' kibocsátott jegyek tömegét nem szaporít-
 hatják tovább, a' papirospénz elérte maximumát,
 az expansio hatását. Most az árak megállapod-
 nak, kiegyenlítettnek egymás közt, 's arányba jö-
 nek a' keringés eszközeinek mennyiségéhez, 's
 látni, hogy mit előbb egy forinttal fizettünk, most
 kettőbe kerül, 's hogy a' két forint nem könnyeb-
 ben szerezhető, mint ez előtt egy forint. A' mun-
 ka 's más tárgyak ugyanaz maradott, csak árok
 ment fel, és senkisésem gazdagabb mint ezelőtt.
 De ez állapot is még tűrhető volna, ha a' papiros-
 pénz kibocsátásának még rosszabb következmé-
 nyei nem volnának, de tömegekben kibocsátat-
 ván, a' külföldi cikkek árát azon összegegen felül
 emeli, mellybe a' szállítással 's vámmal együtt ke-
 rültek, 's azért a' papirospénz valóságos juta-
 lomdíj a' bevételre — míg a' kivített nyomja, az
 itthoni cikkek, az árak magassága miatt a' kül-
 földi vásáron a' concurrentiát nem állhatván ki. —
 A' külföldi kereskedőket tehát pengő pénzzel
 kell fizetni, miért is nagy mennyiségű jegyek
 küldetnek a' bankokba beváltás végett. Hogy a'
 bankok e' köteleztetésnek eleget tehessenek a'
 bankjegyek további kibocsátását felfüggesztik 's

követeléseiket hajtják be. Most már a' keringő pénz mennyisége két módon gyérítették, az arany 's ezüst kivitele, 's a' jegyek behajtása által, minek következtében az árak sebesen le fognak szállani, 's a' kereskedő czikkeit csak veszteséggel adhatja el, 's mind azok, kik e' pénzbőség idejében magokat az akkori pénzmennyiséghez képest lekötelezték, fizetéseiket nem tehetik. Ők ugyan házak, földek, kereskedési czikkek birtokában vannak, de mind e' dolgokat nem adhatni el azon áron, mellyen megvették, 's ime következnek a' bukások, mellyek majd egész bankok megbuktatását, majd pengő pénzbeni fizetéseik felfüggesztését vonják magok után. A' munkabér az első, minek ára leszáll, mert minden pénzcrisist gyárok megbukása, a' gyári munkás-ság megszorítása, különmemü vállalatok megszüntetése követi; a' munkások egy része kereset nélkül maradván, 's a' többiekkel concurrálván, a' munkabér leszáll, 's pedig nem csak a' gyérített pénzmennyiséghez, de egyszersmind a' szaporított concurrentiához aránylag. Meg kell még említenünk, hogy minden pénzcrisisnél, a' kevésbbé vagyonos mindig többet veszít mint a' gazdag, a' ki vagy a' banknál érdekelve van, még a' legrosszabb időben is több hitellel bír, 's a' dolgok kedvező fordulatát elvárhatja. Mind ezekből következik, hogy a' papirospénznek következő káros eredményei vannak :

1ször. Minden tárgyak árát változtatja, 's nagy bizonytalanságot szül a' kereskedés viszonyaiban.

2ször. Nem minden tárgyak árára hatván egyenlően, a' társaságnak egy része, a' másik rész kárával nyer.

3ször. A' gazdagok megazdagulására, 's a' szegények elszegényedésére van irányozva.

4szer. A' szellemi érdekeket elmellőzi, a' pénz aristocrazia hatalmát neveli, pénzbálványozást idéz elő.

IV.

1841. nevezetes év maradand a' magyar történetekben a' szabad discussio térének kitágulása által, 's tagadhatlan, hogy uj élet, nagyobb mozgékonytság jöve az eszmék világába. Egy terv követi a' másikat. Hogy a' sok jó közé éretlen gyermekes kívánatok becsúsztak, nincs mit csudálni. Azért még nem kell e' kort átkozni, 's a' haza felfordulását jósolni, ellenben kötelességünk az ilyen dolgok fonákságát, kivihetlenségét megmutatni. — A' Pesti Hirlap 10. száma a' közönséget egy örökváltsági pénztár tervével ismerteté meg. Tetétleni, e' terv szerzője, az urbéri tartozások megváltását varázs veszző-ütéssel eszközteni akarja. A' megváltás hasznosságára és szükségességére nézve, kezet fogok a' tervezővel, de annál kevesebbé értek egyet vele tervének kivitele iránt. Lássuk mit akar a' tervező. „Iször. A' jobbágyok tartozásainak örökös megváltására egy országos pénztár állittatik fel. 2szor. A' pénztáralap öszvege álland, p. o. kilenczven millio igaz értékü ezüst forintból — ennyi

levén valamennyi urbéri tartozásoknak pénzben kifejezett tőkéje. 3szor. A' feljebb kijelelt öszveg 5 p. frtos. bankjegyekből álland. 4szer Az illető földesurak a' bank felállításától számítandó három hónap elforgása alatt nyugtatóvány mellett jobbagyaiktól járandó tőkéiket felvenni köteleztetnek. E' papirospénz 30 év alatt amortisáltatni fog. Hogy e' bankjegyeknek a' közönség általi elfogadhatása iránt reményt táplálhassunk, ahhoz nem nagy merészség kell, mert azoknak értékök a' roppant urbéri birtokra levén alapítva, veszteségtől senki sem fog tartani, itt csupán az év lerovatra behajtandó pénzmennyiségnek beszéde felett támadhat némi aggodalom. Hogy tisztviselőink a' közpénztárak illetőségeit nem szokták jelen teljes pontossággal beszédeni, az igaz, de ha az ország rendei oly nagyszerű cél elérésére elhatározzák magokat, feltenni nem lehet, nem szabad, feltenni szégyen volna, hogy a' beszédésre nézve alkalmas rendszabályokkal bizonyosságot előállítani képesek nem lennének.

A' kormány megindul a' józan haladás útján részéről hozzájárulást remélnünk lehet, pénzügyi tekintetben aligha gördíthetne elő valamely nehézséget, melyet elhárítani nem lehetne; — nevezetesen: hogy a' velünk kapcsolatban levő örökös tartományok a' jegyeket pénz gyanánt elfogadnák-e? ez iránt biztos reményt találunk azon viszonyosságban, mely szerint ha mi a' bécsi bank jegyeit tartózkodás nélkül elveszszük

pénz gyanánt, méltán várhatjuk, hogy országos bankjegyeinket, mellyeknek alapja, minthogy olly tetemes földbirtokon 's kilencz millio ember iparában fekszik, minden arany 's ezüst rudaknál szilárdabb, nem fogja visszautasítani.“ E' megváltási terv genesise igen egyszerű lehetett, Tetétleni e' dolog kivihetőségéről gondolkozáván — 's bár mentül többen gondolkoznánk e' fontos tárgyról, 's eredményekhez jutnánk, mellyek a' próbát jobban kiállják mint Tetétleni terve — képzelete elébe állott a' papirospénz, 's ő véli hogy a' bölcsesség követ feltalálá, min valóban nem is csudálkozhatni, mert az anya rút gyermekét is szépnek tartja; de hogy e' terv az országban viszhangot talált, hogy a' 12 szatmári pont egyike a' megváltást e' terv szerint eszközöltetni javasolja, hogy az irók fel nem szóltak ellene, 's e' fonák eszmének gyökeret verni engedének, ez a' statustudományokbani járatlanságunknak jele. — A' fonák eszmék mig tényekké nem váltak, valamint egyeseket ugy még kevésbé nemzeteket soha sem döntének 's nem is döntendnek sirba, de ha megyei gyűlésekben elfogadtatnak, vagy az országgyűlésen a' rendek egy része által pártoltatnak, mi könnyen okozhatnak bizalmatlanságot a' kormány 's nemzet közt, épen most, midőn a' leglényegesb kérdések a' szőnyegre jövendnek, mellyek csak a' kormány megegyezésével oldathatnak fel. — Az urbéri tartozások megváltásának szükségessége ma

holnap a' nagy többség által elismertetik, 's elv-
kint elfogadtatik, de ha eszközlési módokról
szólunk, minő Tetétlenié, az elvbarátok számát is
csökkenteni fogjuk.

Valljon meggondolta-e Tetétleni micsoda kö-
vetkezményeket szülne tervének valósodása? Ő
90 millionyi papirospénzt ki akar bocsátani, de mint-
hogy az urbéri tartozások értéke bizonyosan
többet teendne, tehát még többet ki fogna bocsá-
tani. Ha körül belől mint „Századunk“ értekezője
a' Fogarasi bankról véli, 25 millió bécsi bank-
jegy circulál Magyarországra, 's ha 350—60
milliónyi aranyból 's ezüsből, melly az austriai
birodalomban keringésben lenni állittatik, Magyar-
országra p. o. 75 millio esnék, akkor a' Tetét-
leni papiros a' keringést száztóli 90-nel szaporí-
tandja, 's ha Tetétleni a' többi magyar Lawk-
kal nem találja fel a' módot a' magyarhoni
productiot 's a' magyarhoni külső és belső keres-
kedést, a' papirospénz kibocsátásának ideje alatt
száztóli kilenczvennel nevelni, a' pénzürték
csökkenni fog, 's pedig a' növekedett productio
's kereskedés arányában a' szaporított pénz-
mennyiséghez, ugy hogy ha a' productio 's ke-
reskedés 10 percenttel, a' pénzmennyiség pedig
90-nel szaporítatott, a' pénznek értéke 80 per-
centtel csökkenni fog, azaz: az áruk ára 80percenttel
vagy 4 ötöddel fog nőni, ugy hogy a' mit ez
előtt 1 forinton vettünk, az 1 ft. 48 krba kerüend.
Akkor a' földesur kit a' megváltott telekért

1000 p. ft illetve, tulajdonképen csak 580 fto
 fogna kapni, mert 1000 ftért csak annyit szerez-
 hetne mint ezelőtt 580 fton; vesztene ugyanez
 arányban a' tőkepénzes, mert mindenki fogná a'
 pénz depreciatio előtt tett adósságait Tetétleni —
 papirospénzzel fizetni. De tán kipótolná a' paraszt
 boldogsága e' veszteséget? Mi is tudjuk, hogy
 egy nemzet ereje a' néptömegben fekszik, mi is
 tudjuk, hogy a' status és kiváltságos osztályok
 legszentebb kötelessége a' szenvedő 's adóval
 megterhelt parasztságon segíteni, mi is akarjuk
 az urbéri tartozások megváltását eszközölni, de
 valljon, ha a' nemzet papirospénz — gyárt fel-
 nyitna, 's azzal az urbéri tartozásokat letisztázná,
 minővé válnék a' paraszt állapotja a' következő
 30 évben, minő befolyása leendne e' rendsza-
 básnak honunkra? A' telkes gazda, az urbéri
 papiros amortisatiojára évenként 30 ezüst forintot
 fizetend, nekie többet természetni 's 30 forintra
 többet kell, a' vásárra vinni 's eladni 's így
 ha csak 100,000 telek volna az országban
 3 millionyi értékű természetményeknek többel
 kell a' vásárra jöni mint az előtt; ki veendi
 e' természetmennyeket? A' földbirtokos nem, mert
 ő maga természet önerejével, mellynek megszer-
 zésére a' váltásági tőkét fogja fordítani. A'
 tőkepénzes sem, mert ő csak annyit veend, mint
 az előtt, sőt talán kevesbbet, mert kevesb jöve-
 delme lesz. — Az iparüző osztály sem, mert ez
 csak akkor vehetne 3 millioval többet, ha tőle

hasonló értékű készítmények vétetnének, e' három millionak pedig a' közpénztárba kell menni. — A' külföldre fog bennünket Tetétleni utasítani, de ha a' magyar természetmennyek ára a' megsza-
porodott pénz következtében — tetemesen növe-
kedni fog, kevesbet mint mostan fog a' külföld
tőlünk venni, mert nem csak Magyarországnak
van búzája, bora 's gyapja. De a' gyári erő
ki fog fejlődni, 's a' hon nyer, fogják nekem
Tetétleni barátjai mondani. De győződjenek meg
ez urak arról, hogy mi a' gazdasági kifejlődés
ama' stadiumában még nem vagyunk, hol gyárat
kell állítani, hogy e' gyárat a' külföldiekkel a'
concurrentiát kiállják. Nekem e' dologról más
nézetem van, 's szólandok nem sokára e' dolog-
ról is. Mi fog tehát történni, ha a' paraszt a'
30 forintot nem fizetheti? Tetétleni bankmű-
ködései valamint az egész hazának, ugy köz-
vetlenül minden osztálynak sebet verendne, 's
ezt bizonyosan maga sem akarja.

Hogy ez urbéri papirospénz elfogadtatnék
— egyet értek Tetétlenivel — mert még semmi-
nemü papirospénz habár értékcsökkenése előre
látható vala, nembocsáttatott ki a' nélkül, hogy
el nem fogadtatott volna; a' mi az amortizatiojára
szánt összegek évenkénti beszédését illeti — bár
mi is meg vagyunk győződve a' magyar törvény-
hozó test mély bölcseségéről, még sem hiszszük
hogy jelenleg minálunk képes lesz rendszabá-
lyokat hozni, mellyek a' pontos behajtásért

kezeskednének — a' magyar alkotmánynak még egy kis átalakuláson át kell mennie — míg ez történhetik, 's azért ezt fölteszszük, e' szabadságot veszszük magunknak, 's nem is szégyenljük megvallani, hogy jelen viszonyainkban e' pontos behajtáson kételkedünk. Hogy Tetétleni azt fel nem teheti, ezt feltenni magának szabadságot nem vesz, sőt ezt feltenni szégyennek tartja, tiszta ártatlan szivének, de ember 's hon-ismeret hiányának jele. Egyet értvén Tetétlenivel hogy bölcs kormányunk a' józan haladás útján megindult, épen azért tökéletesen meg vagyunk győződve, hogy kormányunk se a' Tetétleni papirospénznek elfogadását, a' velünk összeköttetésben levő örökös tartományokban törvényesíteni, se tervének kivitelét megengedni nem fogja.

A' második banktervező Fogarasi, ki intézetet akar állítani, mellyből száztól 4. 3. 's még kevesebb kamatra is pénzt kaphatni, 's mellybe viszont mindenki pénzét száztól 6. 7. 8. 's magasb kamatozásra is leteheti. — Fogarasi bankja szegény honunkat eldoradová át fogja varázsolni, nekünk utakat építend, vizeket szabályozand, népnevelésre, a' népnevelők, néptanítók nevelésére, illendő fizetésére tetemes summákat fordítand, műegyetemre, magyar akademiára, pesti színházra és szini iskolára, gazdasági egyesületetre, a' magyar nyelv idegen ajku vidékeken terjesztésére 60,000 ft. fordítand; hogy mind ettől a' nemzet táplálásához 's ruháztatásához csak egy lépés, kétséget sem szenved.

De hogy illy nemü banknak tervezése tetszhetett, igen természetes, 's ha ez kivihető 's a' reá épített remények teljesíthetők volnának nekem is tetszenék. — Fogarasi a' bank alapját két uton akarja szerezni, részvények által 's a' házi adótárak által. Tegyük fel, így szól a' banktervező: „hogy az országban levő házi adótárak évenként öt millio forintot tesznek (körül belül mint a' hadi adótár). A' helyett hogy csak egy része most gyakran használatlanul hever, más része a' kezelőknél gyakran el is olvad, azok egy krajczárig a' bankba adatnának, 's jövőben mindig ide fizettetnének, a' hatósági tisztviselőket pedig a' bank fizetné kibocsátandó jegyeivel.“ Mi eredményt szülne ez, számítsuk fel egy kevéssé. A' bank bevenné, a' mi most az adótárakban hever, bevenne azon felül évenként mintegy öt milliót, kiadna érte a' tisztviselők számára szinte öt millio bankjegyet. Ugy de a' főlebb mondottak szerint még kiadhatna biztosítás mellett kamatra legalább is két annyit, tehát 10 millio bankjegyet. Ezen működést F. 20 évig legalább akarja folytatni, 's a' bank ez osztályának vagy is magának az országnak igen közepszerü számítás szerint 50 milliót ígér. Mennyi kamatot fog a' Fogarasi bank fizetni, micsoda kamat mellett pénzt kölcsönözni, valamint azon sokféle működések, melly a' magyar bankot olly roppant összebonyolódott intézetté tennék, 's mind hibás alaptalan számoláson építettek, a' Fogarasi tervben tulajdonképen csak

mellék dolgok; röpiratának vezér eszméje, a' honi adótárak bankalappá átalakulása, hogy ez eszme bár szépnek látszik, 's azért sokak tetszését megnyerte, ki nem vihető, sőt szerencsétlen, ezt be akarom bizonyítani, ez ellen kikelni kötelességemnek tartom. A' házi adótárakból bank alapot nem képezhetni, mert 1ször bankalapnak ezüstnek 's aranynak kell lenni, a' házi adó nagy része pedig bécsi bankjegyekben 's réz pénzben fizettetik. 2szor, ha a' magyar bank a' bécsi jegyeket beváltás végett felküldené, a' bécsi igen könnyen hasonló sőt nagyobb summa jegyeket Pestre küldhet beváltás végett, 's így a' bécsi bank szüntelen vetélkedésben lehet a' magyarral. Itt egyezkedésről szó sem lehet, akkor sem, ha a' házi adótár öszvegének magyar bankjegyekért becserélése 3—4 évre szorítottatik, mert ez a' bank természete ellen van, hogy egyik bank a' másik által drága érczekből álló alapját kisebbiteni engedje. Egyébiránt köszönettel tartozunk a' Pesti Hirlap tisztelt szerkesztőségének, hogy levelezőit 's különösen a' házi adók fő beszédőit felszólítá, a' közönséggel épen e' kérdésre nézve tudatni, minő arányban áll azon öszveg, melly bécsi bankjegyekben jó be, ahhoz, a' mi ezüst pénzben fizettetik, 's az egész adó öszveghez is? Fogarasi előtt ugyan ezen dolog semmi nehézséget sem szül, hiszen e' dologra nézve hirlapi ellenének azt felelé: „hát ha most is, (bank nélkül) később is a' törvényható-

ságok a' házi adótárban a' bécsi bankjegyeket el nem fogadnák, vagy ha elfogadták azokat beváltanák? Ez által a' megyék bizonyosan csak az adó befizetését nehezítnék,—'s a' magyar bankjegyek kiadása utáni időben annál több magyar bankjegy jőne a' házi pénztárba. 3szor a' megyei pénztárak rossz kezelése, mivel Fogarasi szerint a' házi adó egy része néha a' kezelőknél elolvad, 's azon nehézségek, mellyekkel a' beszedett pénzek Pestre küldése hiányos közlekedési eszközök miatt össze kötve volna, a' dolgot lehetlenné teszi, 's a' bankalap egy részét veszélyeztetné. 4szer Fogarasi egész gondolatja csak illusio, mert olly tőkének, alaptőkének legkisebb értelme sincs, mellyet egy alakulandó bank tulajdon képzelt jegyeivel vált be cserében. 5ször hazánk viszonyait a' többi örökös tartományokhoz is tekintetbe kell vennünk, mire nézve a' *cassa domestica* bankalappá változtatása pedig csak surlódásokat okozhat. Végtére említenünk kell még a' szatmári 12 pont commentárat, a' hiteltár felállítását illetőleg. — Szatmárban merész terv keletkezett hiteltár felállítására, melly szerint földbirtokosink 100 millio forintot p.p. bankjegyekben kaphatnak, 50 év alatt két száztoli kamattal amortizálandót. Engedje a' szatmári pontok commentátora magát következőkre emlékeztetni.

1ször. A' pénzkeringésnek vannak bizonyos törvényei, mellyeknél fogva, a' keringés eszkö-

zeinek mindig arányban kell lenni a' hon productiojával; ez arány megzavartatván a' keringés eszközeinek értéke növekszik vagy csökken; szaporodás' következtében csökkenvén, ha a' keringés eszközei arany 's ezüst, a' felesleges rész kimegy a' külföldre; ha papirospénz, mint a' szatmári bankjegyek, értéke csökkenni, következőleg minden cikkek ára növekedni fog, azaz: két forintért csak annyit vehetni mint annakelőtte egyért.

2szor. Ha a' „Századunk“ Fogarassi bankróli értekezője szerint hazánkban 25 millio austriai bankjegyek keringésben vannak, 's a' Nebenius szerint az austriai birodalomban keringésben levő 350 m. arany- 's ezüstpénzből Magyarországra p o. 75 millio esnék: micsoda következése leend a' 100 millionyai szatmári papirospénz kibocsátásának? Ha honunk' productioja e' papirospénz kibocsátásának ideje alatt meg nem kettőztetik — mi nem bihető — e' papirospénz annyira fog csökkenni, hogy egy forintból, ha nem 30, de bizonyosan 40—45 kr. válik.

3szor. Nem bihető hogy ha e' 100 millio földbirtokosaink közt elosztatnék, mind ez összegek, mellyekhez olly könnyen jutottak, jószágaik beruháztatására fordíttatnának. Nagy része talán külföldi fényüzési cikkekre fog használtatni; a' külföldi árúk bevételének rögtöni szaporodása pedig azon kevés ezüstöt 's még kevésb aranyat, melly honunkban kering, a' kül-

földre ki fogja űzni; mi szinte bajt okozhat, mint Amerikában az utolsó pénz — crisisnél láthatjuk. A' jószágok beruháztatására 's az ipar gyarapodására némelly dolgokat szinte külföldről kell szerezni, hol papirospénzünkkel nem fogunk vásárolhatni, 's talán természetményeinkkel sem; mert e' vásárlások a' földbirtok beruháztatása, 's következöleg a' honi productio gyarapodása előtt fognának történni, azonkívül sem az angol gabnatörvény, sem az austriai 's más statusok vámrendszerének módosítása nem függ tőlünk.

4szer. A' hiteltár kezelési költségei nincsenek számba véve.

5ször. E' hitelműködés az ipart 's kereskedést üző osztályokra nézve igazságtalan; mert ezen osztályok e' papirospénzt elfogadván — minek magában semmi értéke nincs — a' földbirtokosnak tulajdonképen hitelt adnak; hiteladásért pedig fizetni kell. —

Farkas Ferencz is meggazdagítá a' magyar bank-irodalmat egy röpirattal. — „Bátorkodom“ — így szól F. t. Pest megye elébe terjesztett javaslatában — „a' t. vármegye által az ország rendei-
nek tenni azon javaslatot, hogy 100 millio ft. papirospénzt alkossunk, vagy is inkább annyit kérjünk kölcsön a' felségtől banknotában. — Mint-hogy ez csupán a' kiállítás költségébe kerülhetne, tőle nem fizetnénk semmi interest 's a' kölcsönt is annak idejében csak papirospénzben fizetnök vissza. Így a' 100 milliót évenként fordítván a'

közjóra, 50 év alatt 500 millio értékű intézete-
ket az országnak minden terhe nélkül alkothat-
nánk. Hogy azonban ezen papirospénznek annál
biztosabb legyen értéke: kölcsönözzük pengő
pénzben is vagy 40 vagy tán 100 millio forintot.
Ezt osztrák szomszédinknál is megkaphatjuk
két procentre, az Angolhontól pedig talán olcsób-
ban is.“ Farkas talán azt hiszi, hogy Angolhon
nekünk kamatot fizetend ha pénzt kölcsön ve-
endjük. Ez elég F. bank 's pénzügy felöli néze-
teinek jellemzésére. Ez—ha kimélettel akarunk
szólni, ábrándozás, papirospénz költészet. !Lás-
suk most micsoda bankot akar Farkas F. létre
hozni. „A' magyar nemzet egy olly bankot ala-
kít, mellynek pénzeiről az egész ország (tán
csak vármegye) nemessége minden ingó 's ingat-
lan vagyonával kezeskedik, ollyformán, hogy a'
bankba beadott pénz semmi esetre sem veszhet
el.“ Nekem e' terv kivitele iránt kételyeim vannak,
lássuk tehát: 1ször fog e Farkas bankja tőké-
ket kaphatni? 2ször felvállathatja-e a' nemesség
a' bank pénzekről kezeskedést? 3ször ha felváll-
alná, biztosíthatná e e' kereskedés a' bankot?

Mi az 1sőt illeti, mi nemmel felelünk, 's e' nem-
leges feleletet Farkas szavaival motiválni fogjuk.
„A' bank senkinek sem fizet évenként kamatban
100-tól 6 forintot, hanem vagy 5, 4, vagy 3 ftot.
A' bankász — igy tetszett Farkasnak a' bank-
hitelezőt keresztelni— minden beadott 100 forint-
tól 1 forint ráadást vagy is ágiót enged a' bank-

nak, egyet pedig akkor, midőn a' banktól pénzét kiveszi: ha azonban 20 év alatt sem kéri vissza pénzét a bankász, akkor ismét 2 forint ágiót enged a' banknak, 's dupla irásdíjt, mintha kivette 's ujra betette volna a' pénzét. Ha tehát valaki 10,000 ftot bankol. 's ezen kerek summának kívánja szedni interét, fizessen rá még agióban 100 ftot, máskép ezen 100 ftot a' 10,000-ftból huzza le a' bank 's így a' bankásznak csak 9900 tökepénz kamatozhat. Midőn a' bankász szokott interét szedi, a' megkapott internek minden 100 forintjától félesztendőnkint 15 krt. Ha a' bankász másra szállítja bankalapját, vagy azt tőle lefoglalják, átháramlik öröklőire, az új birtokos nevére kelletik azt átíratni, ha ez a' bankban kívánja hagyni pénzét. Az illy átírásnál a' szokott általános 30 kron fölül, még minden 100 forintra egy forintot köteles befizetni az új birtokos, vagy is azt a' bank az első interből vonja le.“ Kérem már most, lesznek e a' tökepénzesek hajlandók tőkéiket e' feltételek alatt Farkas bankjának kölesön adni? Farkas ur, a' mint lá szik, a' hitelezőkön boszut akar venni 's rajtok uzsorát üzni, a' mint eddig az adósokkal történt, vagy talán jótékony intézetet akar alapíttatni a' földbirtokosok számára, de a' capitalisták nem lévén olly lágy szívűek, minőknek őket F. ur tartja, bankja soha sem jövend létre.

2szor. Mig az ösiség el nem töröltetik, a' nemesség által felvállalt kezesség veszélylyel volna

összekötve, 's azért nehezen fogná ezt a' nemeség magára vállalni.

3szor. Ha fel is vállalná, e' kereskedés nem biztosítaná a' bankot, mert jelen viszonyainknál fogva a' bank kármentesítésére behajtandó összevegeket alig lehetne behajtani — mire világos példa az országos ajánlatok 's országgyűlési költségek behajtása; hogy pedig a' házi adótár ezen összevegeket is előlegezze vagy éppen fizesse — ezt bizonyosan Farkas sem fogja ohajtani. — Farkas ur röpirata végén mindenkit kér, mint-hogy e' munkáját német nyelven is szándékozik közrebocsátani, hogy őt megelőzni 's kárára lenni ne törekedjék. — Ebből kilátszik a' szerző finom tapintata, ő ez által értekezésének lefordítását akadályozni akarja; 's igaza is van, mert olly komoly tárgyról olly tréfásan csak rokonok közt szabad szólni.
